

Jeugdbeschermers zetten zich in om de veiligheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren te waarborgen in soms uiterst complexe gezinssituaties. Maar wat maakt een jeugdbeschermer werkelijk vakbekwaam? Met deze vraag in gedachten startte Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond (JBRR) een onderzoek naar het vakmanschap van jeugdbeschermers. Dit artikel presenteert de belangrijkste bevindingen, met als doel een beeld te schetsen van de vaardigheden, kennis en houding die essentieel zijn in dit beroep. *Kathalijne Eendhuizen & Leonore Gerrits*

VAKMANSCHAP IN DE JEUGDBESCHERMING

RESULTATEN VAN ONDERZOEK BIJ JEUGDBESCHERMING ROTTERDAM RIJNMOND

Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond (JBRR) is een gecertificeerde instelling (GI) die zich richt op de veiligheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren in de regio Rotterdam-Rijnmond. Als GI voert JBRR onder andere jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering uit, zoals opgelegd door de kinderrechter. Dit betekent dat zij werken met gezinnen waarin de ontwikkeling van kinderen ernstig wordt bedreigd, vaak door problemen zoals huiselijk geweld, verwaarlozing of crimineel gedrag.

OVER DE AUTEURS

Kathalijne Eendhuizen is werkzaam binnen JBRR als gedragswetenschapper postmaster bij het Kennis- en Servicecentrum voor Diagnostiek (KSCD). Zij was betrokken als onderzoeker binnen het programma Vakmanschap.

Leonore Gerrits is werkzaam binnen JBRR als gedragswetenschapper postmaster bij de afdeling Kennis & Onderzoek (K&O). Zij was projectleider binnen het programma Vakmanschap.

Aanleiding

Onderzoek van het Verwey Jonker Instituut (2022) toonde aan dat kinderbeschermingsmaatregelen essentieel kunnen zijn voor het verbeteren van de veiligheid en ontwikkelingskansen van kinderen, en laat daarmee de meerwaarde zien van het werk van jeugdbeschermers. Ondanks deze meerwaarde staat het imago van de jeugdbeschermer in de maatschappelijke opinie onder druk. Daarom vraagt de landelijke campagne *‘Wat zou jij doen?’* die in september 2023 van start ging, aandacht voor het werk van jeugdbeschermers. Naast het geven van bekendheid aan het vak en de complexe aard ervan, wil de campagne ook het gevoel van trots op hun vak bevorderen bij jeugdbeschermers.

- ➔ In lijn met bovenstaande ontwikkelingen lanceerde JBRR het programma Vakmanschap, met als doelen
 - het vergroten van de bekendheid en waardering voor het vak jeugdbeschermer;
 - het expliciteren van het vakmanschap: wat houdt het precies in?
 - het versterken van de beroepsidentiteit ten opzichte van bijvoorbeeld wijkteammedewerkers.

Opzet van het onderzoek

Het onderzoek is verricht vanuit drie perspectieven: wetenschap, praktijk en cliëntperspectief.

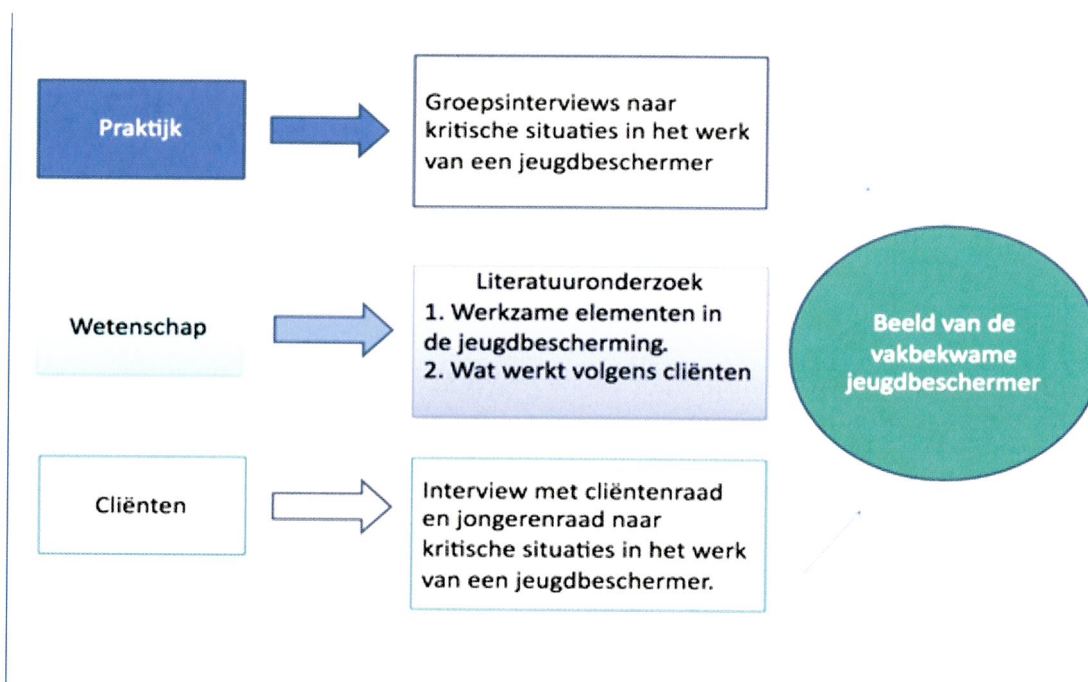
tuuronderzoek uitgevoerd naar wat er zoal bekend is over 'wat werkt' binnen de jeugdbescherming. De resultaten uit de drie perspectieven zijn vervolgens samengevoegd en hebben geleid tot onderstaande bevindingen

Waar zijn we achter gekomen? Vanuit het onderzoek is het gelukt om acht werkzame elementen te identificeren die samen de kern vormen van het vakmanschap van de jeugdbeschermer.

1. Werken aan de werkrelatie

Een belangrijk onderdeel van het werk als jeugdbeschermer is het werken aan een goede

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek was het analyseren van zogenaamde kritische situaties: momenten waarop het handelen van de jeugdbeschermer het verschil maakte. Door deze situaties te onderzoeken, kwamen essentiële vaardigheden en dilemma's naar voren. De analyses van deze kritische situaties vonden plaats in groepsgesprekken waarbij 53 professionals waren betrokken waarna deze bevindingen zijn getoetst bij een brede groep van meer dan 100 collega's. Met ouders en een jongere heeft een apart groepsgesprek plaatsgevonden. Daarnaast is litera-

werkrelatie met de cliënt en zijn gezin. Dat is niet altijd gemakkelijk. Soms zijn jongeren en/of ouders wantrouwend, zijn ze helemaal niet of nauwelijks in beeld, of zijn er obstakels in het gedrag van of contact met een jongere of ouders te overwinnen. Het kan gaan om agressief gedrag, een gedragsstoornis, ADHD, een taalbarrière, etcetera. De jeugdbeschermer investeert gedurende het gehele traject in de werkrelatie met de cliënt en zijn gezin. Een belangrijk moment in het traject om aan de werkrelatie te werken is bij het opstellen en uitvoeren van het gezinsplan. Door

IK BEN EEN VAKBEKWAME JEUGDBESCHERMER,

Jeugdbescherming
 Jeugdrecht
 Jeugdwet

Bron: een voorbeeld in artikel: bijzonder communicatie

OMDAT IK...

om kan gaan met
 niet-weten
 en twijfel

de meest passende
 aanpak kies

regie voer
 op de hulpverlening
 door verschillende partijen
 bij elkaar te brengen

handel binnen wettelijk kader;
 volgens richtlijnen, afspraken
 en opgelegde maatregelen

weet wat ik doe
 in situaties die
 (dreigen te) escaleren

een samenwerkingsrelatie
 opbouw met het kind
 en de ouder

raad weet met
 complexe informatie

en continue alert ben
 op de onveiligheid
 binnen het gezin

IK WERK BINNEN EEN SITUATIE WAAR SPRAKE IS...

- van een kwetsbare doelgroep, met vaak meervoudige en complexe problematiek
- van grote risico's voor veiligheid en ontwikkeling voor kinderen en jongeren
- van een maatschappelijk vergrootglas dat er altijd is

DIT ALLES DOE IK...

- met respect: eerlijk, transparant en zonder oordeel
- met doorzettingskracht
- samen met kinderen, ouders en partners
- met passie voor het vak

ZO MAAK IK HET VERSCHIL!

de cliënt en zijn gezin hierbij zo veel mogelijk bij te betrekken wordt ook recht gedaan aan de opvatting dat de regie/verantwoordelijkheid zo veel mogelijk bij de cliënt en zijn gezin ligt. De jeugdbeschermers staat zo veel mogelijk naast de cliënt en zijn/haar gezin, werkt samen (in dialoog) met hen; zij zijn deelgenoot in plaats van dat over/voor hen wordt gesproken en besloten. Uitgangspunt is dat relevante kennis over hoe de onveiligheid/ontwikkelingsbedreiging weg te nemen niet alleen bij de jeugdbeschermers zit, maar ook bij de cliënt en zijn gezin.

2. De meest passende aanpak kiezen

In elke casus doen zich momenten voor waarbij het erop aankomt welke aanpak de jeugdbeschermers kiest voor een kind of jongere. Om te komen tot de meest passende aanpak is een methodische (delict)analyse nodig van wat er aan de hand is en wat er nodig is. De jeugdbeschermers heeft hierbij een gezinsgerichte blik. Onderlinge relaties binnen het gezin zijn zowel van invloed op het functioneren van het gezin als geheel, als op dat van individuele gezinsleden. Op basis van de methodische gezinsanalyse wordt vastgesteld welke aanpak/hulp passend is. Dit vaststellen gebeurt het liefst in gezamenlijkheid. De jeugdbeschermers werkt vervolgens met het hele gezin om de gestelde doelen te bereiken.

3. Regie voeren op de hulpverlening

Als jeugdbeschermers heb je vaak te maken met casussen waar veel verschillende partijen betrokken en nodig zijn. Naast natuurlijk een kind of jongere en hun ouder(s), kunnen dit grootouders zijn, pleegzorg, daklozenopvang, gemeente, maatschappelijk werk. De taak van de jeugdbeschermers is om voor samenhang te zorgen tussen de verschillende personen en partijen. De jeugdbeschermers brengt vanaf de start van het proces het (formele en informele) netwerk van het gezin in kaart. Hij bepaalt samen met ouders/opvoeders en kind wie in het netwerk kan bijdragen aan het behalen van de gestelde doelen. Voor zover gewenst en mogelijk wordt het informele netwerk betrokken bij het behalen van de doelen. De jeugdbeschermers voert, vanuit het belang van het kind, de regie over de samenwerking met het lokale team en andere bij het gezin betrokken professionals. De jeugdbeschermers zorgt voor een heldere rolverdeling tussen de verschillende professionals, voor afstemming van de taakverdeling, en toetsing van de voortgang van het proces en de te behalen doelen. De jeugdbeschermers heeft een verantwoordelijkheid ten opzichte van het kind die in de samenwerking niet overdraagbaar is aan anderen. De jeugdbeschermers bouwt voort op het ondersteuningsplan van het lokale team (voor zover aanwezig). Na afloop van het traject bouwt het lokale team zo nodig voort op het gezinsplan van JBRR.

4. Continu alert zijn op veiligheid

Als jeugdbeschermer heb je aandacht voor de onveiligheid in het gezin. Zowel wat betreft kindermishandeling als ook, indien dit van toepassing is, het partnergeweld tussen ouders. Immers, de gevolgen van conflicten tussen ouders zijn groot voor het kind/de jeugdige. Het maken van veiligheidsafspraken is onderdeel hiervan. Er is continu focus op 'voldoende' veiligheid en

een casus. De jeugdbeschermer verzamelt, ordent en weegt alle informatie die door verschillende betrokkenen wordt gedeeld over wat er speelt rondom een jeugdige/gezin. Dat betekent ook dat je als jeugdbeschermer verantwoordelijk bent voor het volledig en zorgvuldig opstellen van dossiers en (feitelijk) registreren van alle informatie. Dit is bijvoorbeeld belangrijk wanneer een zaak bij de rechter komt en mede op basis van het dossier besluiten worden genomen.

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek was het analyseren

van zogenaamde kritische situaties: momenten waarop het

handelen van de jeugdbeschermer het verschil maakte.

onbelemmerde ontwikkeling van de jeugdige(n). Tijdens het hele traject staat de weging 'is het goed genoeg?' centraal. Vanuit de methodische (gezins)analyse zijn doelen en (bij directe onveiligheid) eisen gesteld. De jeugdbeschermer weegt voortdurend of aan de eisen wordt voldaan en of de doelen worden behaald. Daarnaast speelt, afhankelijk van het juridisch kader, de medewerking van betrokkenen een rol. 'Goed genoeg' geldt bij de weging als criterium bij het bepalen van volgende stappen zoals afsluiten van het gedwongen kader, het overdragen van het gezin aan het lokale team of het plegen van een interventie zoals een uithuisplaatsing.

5. Handelen binnen wettelijke kaders

Een belangrijk deel van het werk als jeugdbeschermer bestaat uit het werken met bepaalde juridische/justitiële maatregelen of wettelijke kaders. Denk aan wettelijke beschikkingen, machtiging uithuisplaatsing, OTS (ondertoezichtstelling), een JR-maatregel (jeugdreclasseringsmaatregel) of een gezag beëindigende maatregel.

6. Raad weten met complexe informatie

Als jeugdbeschermer heb je de regie over

7. Omgaan met niet-weten en twijfel

Als nieuwe jeugdbeschermer moet je je veel processen eigen maken en kan het spannend zijn voor het eerst iets te doen. Maar ook als je ervaren bent kom je vaak genoeg situaties, mensen, problematiek of casuïstiek tegen waarbij je niet (meteen en precies) weet wat je moet doen.

8. Weten wat te doen in situaties die (dreigen te) escaleren

Als jeugdbeschermer kom je situaties tegen die snel kunnen ontwikkelen en escaleren. Als jeugdbeschermer moet je dan kunnen reageren op de vraag 'hoe nu verder?' en een afweging maken. Je moet als jeugdbeschermer in zo'n geval varen op je eigen kennis, intuïtie en ervaring, in combinatie met de inzet van een gedragswetenschapper en inzet van collega's. Er is zelden een blauwdruk wat te doen. Zeker wanneer je eigen veiligheid of die van een kind, jongere of ouder in het geding is.

Hoewel sommige werkzame elementen (zoals het belang van de werkrelatie, het maken van een goede methodische analyse en het voeren van regie) ook

- elders in het veld worden herkend, zijn andere werkzame elementen unieke toevoegingen vanuit de praktijkervaring van JBRR. Dit onderzoek benadrukt dat deze elementen, hoewel minder wetenschappelijk onderbouwd, in de praktijk van JBRR als zeer waardevol worden ervaren. De identificatie van deze werkzame elementen benadrukt hoe praktijkgericht onderzoek direct kan bijdragen aan een betere professionalisering en effectievere ondersteuning van kinderen en gezinnen.

Wat hebben we hieraan?

De identificatie van de acht werkzame elementen biedt een theoretisch kader, en ook concrete handvatten voor de jeugdbeschermingspraktijk; ze ondersteunen jeugdbeschermers in het uitvoeren van hun werk.

Doen wat werkt

De werkzame elementen zijn opgenomen in de 'Aanpak Jeugdbescherming JBRR'. Dit is een digitaal product waarin beschreven staat wat van de jeugdbeschermers wordt verwacht. Hierin zijn de methodieken, werkprocessen, richtlijnen, werkzame elementen en tools bijeengebracht. Door de acht werkzame elementen expliciet te maken, krijgen jeugdbeschermers houvast in hun dagelijkse werk. Ze bieden een praktische leidraad om in complexe situaties effectief te handelen. Het uiteindelijke doel van de jeugdbescherming is om kinderen in onveilige situaties te beschermen en hen een kansrijke toekomst te bieden. Door de acht werkzame elementen te implementeren, kunnen jeugdbeschermers effectievere en duurzamere resultaten behalen waardoor de gecertificeerde instelling zo kort mogelijk betrokken hoeft te zijn, zoals de bedoeling is van de Jeugdwet.

Gerichter opleiden en professionaliseren

Een van de belangrijkste voordelen van het onderzoek is dat het als vertrekpunt dient voor het aanbieden van gerichte opleidingen en trainingen aan jeugdbeschermers. De acht werkzame elementen kunnen worden vertaald naar specifieke leermodules die jeugdbeschermers ondersteunen in hun ontwikkeling. Daarnaast biedt het expliciteren van vakmanschap ook een kader voor reflectie en zelfevaluatie. Jeugdbeschermers kunnen de werkzame elementen gebruiken om hun eigen handelen te toetsen en te verbeteren. Dit draagt bij aan een cultuur van continu leren binnen de jeugdbescherming.

Bijdrage aan samenwerking met andere professionals

De acht werkzame elementen maken duidelijk wat het specifieke vakmanschap van een jeugdbeschermers inhoudt. Dit heeft niet alleen een positief effect op de eigen beroepsidentiteit, maar versterkt ook de samenwerking met andere professionals. Een sterke beroepsidentiteit is cruciaal om als professional erkend en herkend te worden in multidisciplinaire teams (Le Sage, 2022). Door de unieke expertise van jeugdbeschermers expliciet te maken, wordt hun rol duidelijker en kunnen zij zich met meer gezag en vertrouwen opstellen binnen samenwerkingsverbanden.

Hoe verder?

Hoewel dit onderzoek een stevige basis biedt, zijn er nog verschillende vervolgstappen nodig. Er is op verschillende punten nader onderzoek nodig. Ten eerste naar de vraag in hoeverre de werkzame elementen ook binnen andere gecertificeerde instellingen worden herkend. Daarnaast is een nadere wetenschappelijke onderbouwing nodig van de werkzame elementen die afkomstig zijn uit de praktijkervaringen van JBRR. Tot slot is praktische implementatie nodig. Er dienen tools en richtlijnen ontwikkeld te worden om de jeugdbeschermers in staat te stellen deze werkzame elementen bewust in te zetten in hun handelen.

Tot slot

Dit onderzoek toont niet alleen aan hoe belangrijk het werk van jeugdbeschermers is, maar ook hoe complex en veeleisend het is. Door het vakmanschap te expliciteren, geven we deze professionals de erkenning die ze verdienen én een hulpmiddel om gezinnen kwalitatief zo goed mogelijk te begeleiden en hun werk daarmee nog effectiever te maken. ❖

Literatuur

- *Hoe bescherm je kinderen als het thuis onveilig is* (<https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/aanpak-kindermishandeling/>).
- *Le Sage (2022). De professionele identiteit van de sociaal werker*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam